

Список використаних джерел

1. Бандурка О. М. Професійна етика працівників органів внутрішніх справ: Навч. посібник. – Харків: Вид-во УВС, 2001. – 220 с.
2. Булда А. А., Журба О. В. Методика організації пізнавальної діяльності учнів у процесі навчання етики: навчально-методичний посібник для вчителів та студентів / Анатолій Андрійович Булда, Ольга Володимирівна Журба. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – 226 с.
3. Данильян О. Г. Філософія: підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. – Х.: Право, 2013. – 432 с.
4. Етика: Навч. посібник / Т. Г. Аболіна, В. В. Єфименко, О. М. Лінчук та ін. – К.: Либідь, 1992. – 328 с.
5. Кремень В. Г. Філософія людини центризму в освітньому просторі / В. Г. Кремень. – 2-е вид. – К.: Т-во «Знання» України, 2010. – 520 с.
6. Новий тлумачний словник української мови. У трьох томах. – Т.3. – К.: Видавництво «Аконіт», 2005. – 862 с.
7. Пометун О. І. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук. метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. За ред. О. І. Пометун. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.
8. Трофимчук М. Латинсько-український словник / М. Трофимчук, О. Трофимчук. – Львів: ЛБА, 2001. – 694 с.

References

1. Bandurka O. M. Profesiina etyka pratsivnykiv orhaniv vnutrishnikh sprav: Navch. posibnyk. – Kharkiv: Vyd-vo UVS, 2001. – 220 s.
2. Bulda A. A., Zhurba O. V. Metodyka orhanizatsii piznavalnoi diialnosti uchniv u protsesi navchannia etyky: navchalno-metodychni posibnyk dlia vchyteliv ta studentiv / Anatolii Andriiovych Bulda, Olha Volodymyrivna Zhurba. – K.: Vyd-vo NPU imeni M. P. Draghomanova, 2012. – 226 s.
3. Danylian O. H. Filosofiia: pidruchnyk / O. H. Danylian, O. P. Dzoban. – Kh.: Pravo, 2013. – 432 s.
4. Etyka: Navch. posibnyk / T. H. Abolina, V. V. Yefymenko, O. M. Linchuk ta in. – K.: Lybid, 1992. – 328 s.
5. Kremen V. H. Filosofiia liudyno tsentryzmu v osvithnomu prostori / V. H. Kremen. – 2-e vyd. – K.: T-vo «Znannia» Ukrainy, 2010. – 520 s.
6. Novyi tлумачnyi slovnyk ukrainskoi movy. U trokh tomakh. – T.3. – K.: Vydavnytstvo «Akonit», 2005. – 862 s.
7. Pometun O. I. ta in. Suchasnyi urok. Interaktyvni tekhnologii navchannia: Nauk. metod. posib. / O. I. Pometun, L. V. Pyrozhenko. Za red. O. I. Pometun. – K.: Vydavnytstvo A.S.K., 2004. – 192 s.
8. Trofymchuk M. Latynsko-ukrainskyi slovnyk / M. Trofymchuk, O. Trofymchuk. – Lviv: LBA, 2001. – 694 s.

Rohovenko M. M., Ph.D, associate professor of philosophy of law and legal logic, National Academy of Internal Affairs (Ukraine, Kyiv), m_rohovenko@ukr.net

Formation of moral principles and values of the students on classes of philosophical and legal disciplines

The author shows the main tools of formation of moral principles and values of the students on classes of philosophical and legal subjects. The essence and the content of the concepts of humanism, honour, dignity and justice are shown in the article.

Keywords: moral principles, moral values, interactive technology, professional and ethical requirements.

* * *

УДК 140.8

Новіков Г. Б., викладач кафедри методології науки і міжнародної освіти, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), novikofff@gmail.com

Від низової ініціативи до локальної спільноти в університеті

Здійснено дослідження особливостей низових ініціатив та локальної спільноти університету. Низова ініціатива розглядається як передумова виникнення локальної спільноти. Доведено, що рух від низової ініціативи до локальних спільнот створює підстави для розвитку місцевого самоврядування,

а далі і суспільного самоуправління у формі практичної всезагальності. Такий розвиток в потенціалі робить зайвим будь-які формальні та професійні структури управління і дає підстави вестися мову про постдержавний етап розвитку суспільства.

Ключові слова: низова ініціатива, локальна спільнота, університет, постдержавність.

Осінь 2014 року для одного з провідних ВНЗ України стала «чорною». Університет захлеснула хвиля кримінальних подій. Повідомлення про крадіжки ноутбуків, велосипедів, бійки та розбійні напади з'являлися практично щодня. Профільні підрозділи вишу (ДНД, служба безпеки, Департамент навчально-виховної роботи) пропонували не хвилюватися, поліція рапортувала про те, що ситуація під контролем, але повідомлення про нові протиправні дії на території кампусу продовжували надходити регулярно.

Після чергового нападу на студента, в соціальних мережах розпочала роботу ініціативна група, яка взяла відповідальність за забезпечення безпеки на себе. Контакти оперативної групи були розміщені у мережі, її активісти почали патрулювання території кампусу, а також виступили ініціаторами активної громадської дискусії про ефективність профільних служб. Паралельно волонтерами велася активна робота з медіа (результат: 3–4 замітки у помітних міських ЗМІ) і лідерами думок у facebook (результат: реакція заступника міністра МВС). Всі ці активності дозволили до кінця осені принципово та якісно змінити, переламати ситуацію: кількість патрулів поліції збільшилася, кількість повідомлень про правопорушення різко скоротилася, необхідність у продовженні роботи самооборони ВНЗ відпала.

Це була класична ініціатива знизу. У термінології сучасного західного суспільствознавства: grassroots (укр.: «коріння трави»).

Це одна, на цей раз екологічна, низова ініціатива, має назву «Чиста Поляна» (одна з відмінних рис низових ініціатив – очевидні назви, які відразу повідомляють про суть руху). Метою даної низової ініціативи стала боротьба за чистоту культового для студентів місця – скверу Поляна. Добровольці низової ініціативи «Чиста Поляна» організували збір грошей на розвиток інфраструктури скверу (встановлення нових смітників, лавок), а також ініціювали діалог з профільними службами ВНЗ, відповідальними за чистоту території скверу (дирекція студентського містечка).

В результаті громадські гроші дійсно були витрачені на смітники, профільні служби дійсно стали працювати ефективніше, а Поляна дійсно стала чистішою. Варто зазначити, що двома роками раніше, іншою низовою ініціативою було попереджено незаконне будівництво на місці скверу Поляна – волонтери спалили паркан забудовників і змусили тодішню владу міста виступити гарантом недоторканності де-юре не належної до кампусу території. Дія, можливо, була і на грані припустимого, але визначальним був фактор часу та блискавичної реакції.

Інші низові ініціативи, про які згадаємо лише побіжно: спроба при фактично нульовому бюджеті провести до Київської міської ради представника територіальної громади; примус «жовтої» профспілки до адекватної фінансової звітності; створення інтернет-платформи «Бюро знахідок» для пошуку зниклих на

території кампусу речей; ініціатива, яка покликана поліпшити мережу харчування в університеті; створення у коліс занедбаному приміщенні центрального корпусу арт-простору і т.д.

Всі ці ініціативи, крім спільного місця виникнення, мають ще й ряд дуже характерних для будь-якої низової ініціативи рис.

– Передумовою для початку діяльності низової ініціативи є виникнення проблеми.

– Ядром низової ініціативи є ініціативна група. Завдання ініціативної групи: формулювання проблеми, розробка стратегії вирішення, залучення та координація діяльності волонтерів, взаємодія з усіма зацікавленими сторонами (адміністрація, профільні служби), інформування та контроль.

– Причиною виникнення низової ініціативи дуже часто є неефективність профільних служб.

– Життєвий цикл низової ініціативи дорівнює життєвому циклу проблеми. З її (проблеми) вирішенням низова ініціатива перестає існувати.

– Основною платформою для виникнення та координації низової ініціативи є соціальні мережі.

– Низові ініціативи найбільш ефективні при вирішенні проблем, не пов'язаних (або пов'язаних мінімально) з фінансуванням.

– Низова ініціатива складається зі «звичайних» громадян, які не є представниками формальних профільних організацій.

– Масштаб розв'язуваних низовою ініціативою проблем, по суті, не має меж.

Суть низової ініціативи найкраще, на нашу думку, виражена у формулі, яка прийшла до нас з американської суспільствознавчої традиції: «ординарні люди, які роблять екстраординарні речі, щоб поліпшити світ, в якому ми живемо» [1].

Про проблеми освіти говорять часто і дуже правильно речі. Зі свіжих і найбільш адекватних діагнозів українській освіті відзначив би особливо статтю І. Єгорченко «Наука в «вакуумі» українських університетів» [2]. Однією з ключових проблем вищої освіти України І. Єгорченко називає брехню: «Постійна брехня розмиває етичні та наукові стандарти».

Поділяючи в цілому песимістичний діагноз і пропоновані методи лікування «пацієнта» (вищої освіти), зазначимо, що на локальному рівні (окремо взятий університет) ряд загроз можуть бути трансформовані в можливість і без радикального «кровопускання», а лише з допомогою своєчасних та адресних заходів. Зупинимось на семи основних точках прикладання зусиль адекватної адміністрації.

– Низові ініціативи. Виникли як відповідь на нездатність профільних служб адекватно і в повному обсязі виконувати свої обов'язки.

Адекватний шлях дій: адміністрація допомагає «органічному» включенню низової ініціативи в «тіло» університету. Створює сприятливі умови для того, щоб ініціативна група стала частиною колективу університету, оберігає від бюрократичних зволікань, шукає та знаходить ставки, негайно після «зльоту» локального проекту намагається масштабувати його на весь університет.

Неадекватний шлях: адміністрація пробує «механічно» взяти під контроль. Створює положення, тобто

прописує обов'язки низової ініціативи, без надання будь-яких гарантій і можливостей. У гіршому ж випадку: або просто не помічає, або брутально і відкрито протидіє. Не зупиняючись при цьому ні перед чим. Включаючи на повну потугу сумнозвісний «адміністративний ресурс».

– Зворотний зв'язок. Ключовими джерелами зворотного зв'язку є роботодавці та студенти. Всі вони є в інтернеті. І часто саме там вони повідомляють про проблеми, з якими зіштовхнулися в процесі навчання або найму працівника.

Адекватний шлях: адміністрація не відноситься до інтернету як до чогось вторинного. Сказане в інтернеті вона не сприймає легковажно. Будь-який сигнал про проблему, порушення, нестачі не залишаються без реакції тих, кому за своїми службовими обов'язками належить реагувати на них. Причому, про взяття під контроль проблеми профільна служба інформує там же – в інтернеті. І чим швидше, тим краще.

Неадекватний шлях: адміністрація не працює зі зворотним зв'язком. Вона запам'ятовує тих, хто повідомив про проблему та шукає способи звести рахунки з ними.

– Адміністрація в інтернеті.

Адекватний шлях: адміністрація є в інтернеті. При чому не в пасивному режимі, а в режимі активного зворотного зв'язку, включно і виступаючи ініціатором нових ініціатив, які готова здійснювати разом з неформальними суб'єктами низових ініціатив. Адміністрація не читає роздруковки тредів, вона читає самі треди. Вона сама бере участь в обговореннях нарівні з усіма іншими. Критерій простий: якщо проблемі можна вирішити онлайн, її потрібно вирішувати онлайн.

Неадекватний шлях: адміністрація реєструється в соціальних мережах, проте присуття там лише формально. Під час обговорення «гарячих» тем, адміністрація робить вигляд, що її в інтернеті немає, і про те, що там відбувається обговорення вона не має жодного уявлення. Імітація реагування покликає до життя імітацію практичних справ. Форма перетворена отримує чергову «перемогу».

– Формальні органи студентського самоврядування. У нинішньому своєму вигляді вони не потрібні. Більше того, вони шкідливі. Замість того, щоб бути оплотом боротьби за права студентів, органи студентського самоврядування найчастіше є «фабриками» з виробництва та відтворення маленьких бюрократів в поганому сенсі цього слова. Але ключова шкода їх навіть не від цілковитої їх непотрібності, але від того, що молоді люди, які щиро бажають робити щось хороше для ВНЗ, потрапляючи до них, перетворюються в таких же «личинок» бюрократа. Тобто в чистому вигляді – перетворена форма.

Адекватний шлях: адміністрація перестає робити вигляд, що формальні органи студентського самоврядування є повноважними представниками студентів і комунікує безпосередньо.

– Позанавчальний час.

Адекватний шлях: адміністрацію цікавить, чим зайнятий студент після пар. Більше того, адміністрація створює умови, щоб студент після пар був в університеті, займався творенням. Не пив, але

розвивався. Розвиток мережі відкритих просторів (ревіталізація звичайних бібліотек, аудиторій) з цілодобовим доступом, де студент слухає ті відкриті лекції, які хоче, а не ті, на які «зігнали», читає, сидить в інтернеті, робить що завгодно, але не залишаються без діла.

– Університет як прозора платформа.

Адекватний шлях: адміністрація розуміє, що зовнішній аудит – найкращий спосіб подивитися на себе з боку та побачити свої слабкі сторони. Все, що можна не приховувати, потрібно не приховувати: бюджети, навчальні програми, нормативні документи і т.д. Адміністрація не затягує з поясненням логіки індексації стипендії, вона перша, хто зацікавлена у повній прозорості фінансів. Адміністрація робить все для автоматизації будь-яких організаційних процесів за допомогою кращих світових зразків, а не витрачає силу-силенну часу і сил на «винахід власного велосипеда». Адміністрація не декларує прозорість, але робить її основою своєї діяльності.

– Свобода слова.

Адекватний шлях: адміністрацію цікавить те, що про її роботу кажуть, навіть якщо це – неприємні речі. Адміністрація завжди відкрита до конструктивної критики та реагує на неї адекватно. Більше того, вона створює умови для існування і розвитку справді вільної студентської преси.

Неадекватний шлях: адміністрація закриває неугоди локальні медіа та цензурує будь-які джерела, до яких може дотягнутися. Тим самим, своїми руками створює умови для стихійного розвитку альтернативних інформаційних платформ, що в перспективі загрожує ще більшими репутаційними втратами для самої ж адміністрації.

Допоможе адекватна робота адміністрації за вказаними напрямками радикально змінити ситуацію на краще? Хочеться сподіватися, що так. Але ми впевнені у тому, що іншого вектора, крім «навчальні заклади взагалі повинні стати свого роду повноважним представництвом майбутнього в сьогоднішньому, і в науково-технічному відношенні, і в організації громадських (колективістських) відносин працівників» [3] у нормального університету немає, якщо він не хоче закінчити погано.

Адже нормальний університет – це завжди незрівнянно більше, ніж місце для надання/отримання освітніх послуг. В ідеалі – це полюс сили, здатний генерувати науково-добротну візію для суспільства, а в разі необхідності здатний стати точкою регенерації, відродження, а в перспективі – зростання регіону, країни. У нашому випадку – місцем початку регенерації соціуму, який вже тривалий час перебуває в системній кризі.

Існує і зворотна залежність, адже університет сам в мініатюрі: регіон, країна, з усіма характерними об'єктивними та суб'єктивними проблемами.

І якщо з першими (несприятлива зовнішньополітична обстановка, деградуєча економіка, перманентний бюджетний дефіцит і т.д.) силами ВНЗ складно щось вдіяти, то суб'єктивні проблеми (надмірна забюрократизованість, застарілі навчальні програми, побутова невлаштованість, неефективне витрачання фінансових ресурсів тощо) можуть і повинні бути

подолані. Більше того, у процесі їх подолання, університет здатний повернути собі роль активного суб'єкта перетворення суспільства. Тобто фактично повернути собі себе. Про це – докладніше.

Досвід ряду провідних вишів України свідчить про те, що низова ініціатива з чогось виняткового й унікального ще кілька років тому, поступово перетворюється на природну форму вирішення будь-яких проблем в університетському середовищі. Головна цінність низової ініціативи, крім безпосереднього вирішення окремої проблеми – здатність стати передумовою для формування та подальшого розвитку локальної спільноти в університеті.

Під локальною спільнотою пропонуємо, слідом за дослідником Р. В. Петуховим [4], розуміти стійку спільність людей зі сформованими та перманентно розвиваючимися соціальними зв'язками, обумовленими спільною територією проживання і зацікавленістю в її розвитку. Це – базові, вихідні, проте: аж ніяк не вичерпні ознаки.

Почнемо з останньої риси. Зацікавленість у розвитку, мабуть, ключова характеристика локальної спільноти. Діяльне відношення до університету, бажання змінювати його на краще, є сутнісним маркером, що відрізняє людей, які просто одержують (надають) освітні послуги, від членів локальної (у нашому випадку – університетської) спільноти.

Наступна характеристика локальної спільноти: сформовані соціальні зв'язки. Або, в термінології М. О. Ліфшиця, ще більш виразно: «близькодія» [5]. На перший погляд, будь-який університет є спільнотою зі сформованими та досить стійкими соціальними зв'язками, що називається, за визначенням. Але це не так. Вилаштовування соціальних зв'язків є процес. У випадку університетської локальної спільноти – процес перманентний і циклічний. Зі своїми проміжними результатами, зрозуміло. Найбільш активними учасниками цього процесу, – що цілком природно, – є студенти. Спочатку вони просто приходять отримувати освітні послуги, але поступово діяльно включаються самостійно (і настільки ж діяльно залучаються вже сформованим співтовариством) у життя університету, заражаючи своєю енергією змін і старших людей. Важливим інструментом для трансляції досвіду та включення новачків у локальну спільноту університету є соціальні мережі. Причому саме ті, де зосереджена найбільша кількість студентів вишу.

І третя характеристика локальної спільноти: територія. Наявність території, яка є базовою для групи людей – є те найважливіше, що відрізняє локальну спільноту від низової ініціативи (яка, варто визнати, часто носить безсистемний характер і найбільш ефективна в боротьбі «проти»). Локальна спільнота характеризується стійкістю. Стійкість, своєю чергою, пов'язана з територією безпосередньо. Осередками локальної спільноти можуть бути і «жива» лабораторія, і вільний студентський простір, і бібліотека – будь-яке місце, де є умови для спільної діяльності (творчості) по зміні університету на краще.

В ідеалі, вся територія кампусу повинна стати таким місцем. Тобто університет, по суті – це місце, де формується цілісна людина: універсальна унікальність, а не людина часткова. Це, що називається,

за визначенням: універсальність є своє-інше-себе унікальності.

Стойкість локальної спільноти також забезпечується цілком природним процесом заміни неефективних діячів (функціонерів) формальних структур (членів різноманітних органів студентського самоврядування, представників адміністрації, викладачів) вихідцями з низових ініціатив, які, вмюючи передбачити, осмислювати та вирішувати проблему, знаходять можливість займатися цим не спорадично, але системно.

Ми переконані, що рух від низової ініціативи до локальних спільнот (не в одному лише університеті, скрізь) в яких близькодія (М. О. Ліфшиц) створює підстави спочатку для «розперетворення форм» (Г. С. Батішев), а далі через дійсне місцеве самоврядування як кореневу систему – до суспільного самоуправління, що існує у формі практичної всезагальності і є природний процес розвитку суспільства. Такий розвиток робить зайвим будь-які формальні та «професійні» структури управління і дає підстави вести мову про постдержавний етап розвитку суспільства, розвитку адекватного логіці історії, розвитку у векторі дійсного гуманізму.

Список використаних джерел

1. Ordinary people doing extraordinary things // <http://www.nbc12.com> URL: <http://www.nbc12.com/story/16400590/ordinary-people-doing-extraordinary-things>
2. Єгорченко І. Наука у «вакуумі» українських університетів // Освітня політика. – 2015. – 20.11.
3. Босенко В. О. Виховати вихователя. – К.: ВСР, 2004. – 352 с.
4. Петухов Р. В. Локальні спільноти і громадянський активізм // Моніторинг громадської думки. Економічні і соціальні зміни. – 2014. – №4 (122). – С.60–71.
5. Ліфшиц М. О. Збір. тв. в трьох томах. Том 3. – М.: «Образотворче мистецтво», 1988. – 230 с.

References

1. Ordinary people doing extraordinary things // <http://www.nbc12.com> URL: <http://www.nbc12.com/story/16400590/ordinary-people-doing-extraordinary-things>
2. Egorchenko I. Nauka u «vakuumi» ukrayinskih universitetiv // Osvitnya politika. – 2015. – 20.11.
3. Bosenko V. O. Vihovati vihovatelya. – K.: VSR, 2004. – 352 s.
4. Petuhov R. V. Lokalni spilnoti i gromadyanskiy aktivizm // Monitoring gromadskoyi dumki. Ekonomichni i sotsialni zmini. – 2014. – №4 (122). – S.60–71.
5. Lifshits M. O. Zibr. tv. v troh tomah. Tom 3. – M.: «Obrazotvorche mistetstvo», 1988. – 230 s.

Novikov G. B., lecturer in methodology of science and of international education, National pedagogical University named after M. P. Dragomanov (Ukraine, Kyiv), novikoffff@gmail.com

From grassroots initiatives to the local community at the University

The above study of the characteristics of grassroots initiatives and local community in University. The grassroots initiative is seen as a prerequisite for the emergence of the local community. It is proved that the movement from grassroots initiatives to local community creates a basis for the development of local authority, and public self-government in the form of practical universality. This development in capacity makes unnecessary any formal and professional governance structure and gives reason to talk about post-state society.

Keywords: grassroots initiative, locally community, University, post-state society.

УДК 398.1

Silagiy I. M.,
Ph.D., Head of Department of Organization and Monitoring of Educational Process, Licensing and Accreditation, Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian Institute (Ukraine, Beregove), gileya.org.ua@gmail.com
Marinets N. V.,
PhD, Associate Professor Department of Social Sciences, Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian Institute (Ukraine, Beregove)

DEMOCRATIC EDUCATION TO PREPARE FUTURE PEDAGOGUES IN PEDAGOGICAL UNIVERSITIES

The article analyses the social need, problems and prospects of introduction of the course «Fundamentals of Democracy» in pedagogical universities and the peculiarities of teaching democracy to future teachers.

The purpose of this article is to analyse the «democratic education» of future pedagogues in conditions of democratisation of social relations and democratisation of education. In addition, apart from acquiring knowledge about modern democracy, its principles, ideals, values and practices, it studies the need for teaching democracy to students of pedagogical universities

Keywords: democratic education, pedagogue, pedagogical university, democratic values, civic competences, authoritarian «mentor», tolerance, humanism, process of socialisation, Internet space, volunteering.

(стаття друкується мовою оригіналу)

The ability of citizens to rational decision-making and in general, to life as well as their participation in politics in a democracy is not formed spontaneously, but is acquired in the process of systematic assimilation of relevant knowledge and experience.

Democratic political education is based on the recognition of basic human values, especially freedom and dignity of every individual, their natural and inalienable rights. It helps the individual to adequately assess the relevant social system, understand their role and place in the state, as well as their rights and duties. Its main goal is to teach a person to adequately interpret the complex and contradictory world, represent and protect their interests, while respecting the interests and rights of others and collectively solve general problems.

Democratic, civic education as one of the foundations of civil society, along with giving citizens knowledge, competence, principles of tolerant existence and skills necessary for life in a democratically developed society, is able to provide substantial opposition to political destabilisation, confrontation and spreading due to the latter, of extremism thus securing the existence of the nation in a globalizing world [1, p. 14].

Of particular importance is the democratic political education in preparing future teachers who need not only to master the ability to live a full life in a democracy, but also reproduce this ability in relation to their pupils and students, creating conditions for the formation of a citizen for whom democratic society is a center for disclosing creative opportunities as well as meeting personal and social needs. Therefore, the research on «democratic education» of future teachers has become especially important in terms of democratisation of social relations and education, as well as a prerequisite and also an adequate response to the process of democratisation of society. «Democratic education» in a pedagogical university may be implemented by various complementary means like, introduction of special courses through democratisation of the content of general and specialised courses as well as by extracurricular